

UOT – 101.2

Söhrab Məhərrəmov
AMEA Fəlsəfə İnstitutu, fə.ü.f.d.

POSTSƏNAYE DÖVRÜNDƏ İNFORMASIYA CƏMİYYƏTİ VƏ BİLİK

İnformasiya cəmiyyətindən danışarkən, onu hərfi mənada başa düşmək yox, müasir cəmiyyətdə oriyentir, dəyişmə tendensiyası kimi qəbul etmək lazımdır. Məqalədə informasiya cəmiyyətinin sivilizasiyanın inkişafında yeni mərhələ olduğu göstərilir, burada istehsalın əsas məhsulu kimi informasiya və bilik olduğu qeyd edilir. Hamı üçün lazım olan informasiyaya çıxış azadlığının olması, cəmiyyətin həyat fəaliyyəti üçün zəruri olanı istehsal etmək bacarığı, həmçinin bütün vətəndaşlara bu informasiyadan istifadə etməyi təmin etməsi informasiya cəmiyyətinin fərqləndirici əlamətləri hesab edilir.

İnformasiya cəmiyyəti (latın dilində informatio – izah, şərh) sənayeyə qədərki cəmiyyət, post-sənaye cəmiyyəti kimi kateqoriyalar sırasına aid termindir. Postsənaye cəmiyyəti informasiyalıdır, çünki informasiya texnologiyaları sahəsində baş verən inqilab əsasında və informasiyanın tətbiqi əsasında yaranır.

İnformasiya cəmiyyəti haqda çox sayda məqalələr yazılmasına rəğmən, onun əksəriyyət tərəfindən qəbul edilən tərfi hələ yoxdur. Dəfələrlə qeyd edilmişdir ki, “informasiyadan kənar” cəmiyyətlər olmur, çünki cəmiyyətlərin hamısı kommunikasiyanı özündə ehtiva edir. Müasir cəmiyyətdən danışanda tədqiqatçıların fikirləri haçalanır. Bəziləri bu cəmiyyəti “elektron”, “rəqəmsal” və ya “informasiya-kommunikasiya” cəmiyyəti adlandırırlar. Bu zaman tam aydın olmur ki, burada söhbət bəzi ölkələrdə artıq qurulmuş cəmiyyətin real vəziyyətindən, yoxsa gələcəkdə olacaq cəmiyyətin obrazından gedir. Y.Habermas, E.Qiddens, Q.Şiller və digər filosoflar və alimlər informasiya cəmiyyəti nəzəriyyəsini tənqid edirlər. Britaniyalı sosioloq F.Uebster hesab edir ki, informasiya-texnologiyalar inqilabı cəmiyyətin informasiyalaşmasını sürətləndirdi, onu prinsipə dəyişmədi. F. Uebster yazır: “Mən sizin diqqətinizi kapitalizmin yeni əlamətlərinə cəlb etmək istəyirəm. Mənə elə gəlir ki, onun əsas prinsiplərinin əvvəlki kimi qaldığını, onların möhkəmləndiyini və daha geniş istifadə edildiyini qeyd etmək vacibdir. Bugünkü global iqtisadiyyat əvvəllər mövcud olan metodların – bazar mexanizmləri, məhsulların və xidmətlərin ictimai strukturlarda deyil, özəl strukturlar vasitəsi ilə istehsalı, əsas hərəkətverici qüvvə kimi gəlirlərin əldə edilməsi, xidmətlərdə və malların istehsalında maddədən istifadə edilməsinin nəticəsidir. Qısaca desək, bizim bu gün düşərdə olduğumuz global şəbəkə cəmiyyəti kapitalizm cəmiyyətinin yaxşı məlum olan prinsiplərinin daha tam həyata keçirilməsi, daha doğrusu, transmutasiyasıdır” [6, s.369-370].

Bütün bunlara rəğmən, 80-ci illərin sonundan başlayaraq informasiya cəmiyyəti haqqında fikirlər elmi mühitin həddindən kənara çıxdı və tezliklə dünya siyasətinin mühüm amilinə çevrildi. Artıq bu gün dünyanın bütün ölkələri global informasiya cəmiyyəti quruculuğunda iştirak edir. Rus tədqiqatçısı Y.Y.Çernı hesab edir ki, “informasiya cəmiyyəti” termini elmi xarakterdən çox ideoloji, hətta mif yaradıcı xarakter daşıyır. Y.Y.Çernıya görə bu termin texnoloji tərəqqi pilləkənində “sənaye cəmiyyəti” adlandırılan sosial qurum ilə gələcəkdə yaranacaq şərti olaraq “bilik cəmiyyəti” adlandırılan qurum arasında pillə rolunu oynayır. Tədqiqatçı güman edir ki, “bilik cəmiyyəti” özü gələcəkdə adı hələ məlum olmayan yeni mərhələ ilə əvəz olunacaq.

İnformasiya cəmiyyəti ilə bağlı bir çox hadisələrin və proseslərin mahiyyəti rus filosofu V.S. Stepinin təklif etdiyi sivilizasiya inkişafının iki tipi konsepsiyasında daha aydın olur. V.S.Stepin hesab edir ki, sivilizasiyaların bir çox çeşidliliyi içərisində prinsipə fərqli sivilizasiya inkişafının iki tipi – ənənəvi və texnogen tipi fərqləndirilməlidir. Ənənəvi sivilizasiya üçün mövcud həyat fəaliyyətinin yenidən istehsalı xarakterikdir. Texnogen sivilizasiyalarda isə təkcə istehsal deyil, həm də sosial sahədə də yeni texnologiyaların daim axtarışı və tətbiqi başlıca rol oynayır.

Texnogen sivilizasiya üçün insanın təbiəti dəyişdirən və onu özünə tabe edən varlıq olması haqda təsəvvürlər xarakterikdir. Bu zaman təbiət elmi idraka və texnoloji dəyişikliklərə qanunauyğun şəkildə məruz qalan obyektlərin sahəsi kimi başa düşülür. İnsan bilikləri sistemində dominant rolunu elmi rasionallıq oynayır. Texnogen sivilizasiyada fərqli sosial birliklərə daxil ola bilən, digərləri ilə bərabər hüquqa malik azad fərd ideali prioritet hesab edilir. Kültürdə orijinal fəaliyyət nümunələri formalaşdırən innovasiyalar ali dəyər sayılır. Texnogen cəmiyyətlərdə hakimiyyət insanlar üzərində deyil, əsasən obyektlər üzərində hakimiyyət kimi nəzərdən keçirilir. Texnogen cəmiyyətlərin yaranması ənənəvi tip cəmiyyətlərə ciddi təsir edərək onları dəyişməyə məcbur etdi.

XX əsrin II yarısında postsənaye inkişaf fazasına qədəm qoyan texnogen sivilizasiya qloballaşma şüarı altında planetin fərqli ölkələrinə və regionlarına daxil olmanın yeni dövrünü başladı. Burada əsas ekspansiya İKT inkişafı ilə bağlı olan texnika - texnologiya ekspansiyasıdır. Bu ekspansiyanın mexanizmi iki fazadan ibarətdir: 1) texnogen sivilizasiyanın nüvəsini təşkil edən ölkələr arasındakı konkurent mübarizəsində texnoloji üstünlük qazanması; 2) Qazanılmış üstünlüyün qlobal səviyyədə beynəlxalq siyasi institutların köməyi ilə həyata keçirilməsi [6, s.345].

YUNESKO-nun İnformasiya cəmiyyətinin məsələlərinə həsr edilmiş Ümumdünya sammitinə müraciətində olan tezislərdən birində deyilirdi ki, “texnoloji informasiyalar” ideyası ilə bağlı olan “informasiya cəmiyyəti” konsepsiyası insanın inkişafına yönəlik “bilik cəmiyyətinin” ancaq bazası rolunu oynayır. YUNESKO-nun Baş katibinin kommunikasiya və informasiya üzrə müavini Abdul Vahid Xan hesab edir ki, “bilik cəmiyyəti” anlayışı daha üstündür, çünki o, dəyişikliklərin sosial, kultur, iqtisadi, siyasi və iqtisadi-hüquqi aspektlərini özündə ehtiva edir, həmçinin inkişafı ilə bağlı daha plüralistdir, gələcəyə baxışı əhatə edir [1].

YUNESKO-nun mövqeyi beynəlxalq birlik tərəfindən bəyənilmişdir. Bu öz əksini 2003-cü ilin dekabr ayının 12-də qəbul edilən Cenevrə Bəyannaməsinin 67-ci bəndində tapdı: “Biz möhkəm əminik ki, hamımız bir yerdə nəhəng imkanlar dövrünə - informasiya cəmiyyəti və insan ünsiyyəti sahələrinin genişləndiyi dövrə qədəm qoyuruq. Bu yeni yaranan cəmiyyətdə informasiyanı və biliyi yenidən istehsal etmək, mübadilə etmək, birlikdə istifadə etmək və dünyanın bütün şəbəkələrinə ötürmək mümkün olacaq. Əgər biz lazım olan hərəkətləri yerinə yetirsək, tezliklə bütün insanlar biliklərdən birgə istifadəyə nail olacaq, qlobal həmrəyliyin bazasında xalqların və ölkələrin arasında tam qarşılıqlı anlaşmaya əsaslanan yeni informasiya cəmiyyəti quracağıq. Biz inanırıq ki, bu işlər, həqiqətən, biliklərə əsaslanan cəmiyyətin sonrakı inkişafına yol açacaqdır” [1].

BMT Baş Assambleyası 2006-cı ilin mart ayının 27-də informasiya cəmiyyətinin məsələlərinə həsr edilmiş Beynəlxalq Sammitin nəticələrinə aid qərarı ilə may ayının 17-ni Ümumdünya informasiya günü elan etdi.

Yeni texnoloji uklad hədudlarında nano-bio-informasiya-koqnitiv texnologiyaların konvergensiyası aparıcı rol oynayacaq. Təxmin edilir ki, XXI əsrin ortalarında insanın təbiətinin, o cümlədən şüurun fəaliyyəti texnologiyasına sahib olmaq mümkün olacaq. Süni intellekt təbii intellektin səviyyəsinə çatacaq, bəzi sahələrdə isə ötüb keçəcək. Maşın-insan hibridləri bioloji əsasda yaradılan kiborqlar və öz xarakteristikalarına görə kiborqlara yaxınlaşan insanabənzər robot-androidlər getdikcə daha çox yayılacaq.

“Konvergensiya edən texnologiyalar” termini 2002-ci ildə amerikalı nanotexnoloq M.Roko və sosioloq U.Beynbridj tərəfindən “İnsan təbiətini yaxşılaşdırmaq üçün konvergensiya edən texnologiyalar. Nanotexnologiya, biotexnologiya, informasiya texnologiyası və koqnitiv elm” adlı məruzələrində işlədilmişdir.

Qlobal informasiya cəmiyyətinin inkişaf perspektivləri haqda onu demək mümkündür ki, dünyanın ayrı-ayrı ölkələri və regionları səviyyəsində bütün Yer kürəsi miqyasında praktiki olaraq qeyri-məhdud kommunikasiya imkanları olan informasiya infrastrukturalarının formalaşmasının getdikcə sürətlənəcəyini gözləmək lazımdır. Ancaq bu infrastruktur özü texnoloji inqilabın yeni etapının əsası, bazası rolunu oynayacaq. Hadisələrin inkişafından asılı olaraq “informasiya cəmiyyəti” konsepsiyası öz tarixi rolunu oynayıb qurtardıqdan sonra keçmiş çevriləcək və öz yerini nano-bio-informasiya-koqnitiv texnologiyalara əsaslanan “bilik cəmiyyəti” konsepsiyasına verəcək [3, s.267].

İnformasiyanın yayılması və əlçatan olması sabit iqtisadi, siyasi, kommunal və sosial inkişafın əsas amilləridir. İnformasiya siyasəti hər birimizə təsir edir, çünki informasiya olmadan biz nə fərd kimi, nə də cəmiyyət kimi mövcud ola bilmərik. İnformasiya cəmiyyəti qurulmasının məqsədi, beynəlxalq səviyyədə informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından yaradıcı və səmərəli istifadə edilməklə konkurentlikdə üstünlük qazanmaqdır. Qloballaşma deyəndə müasir sosial həyatı xarakterizə edən, sürətlə inkişaf edən və daim sıxlaşan qarşılıqlı əlaqə və qarşılıqlı asılılıq şəbəkəsi başa düşülür. Kommunikasiyanın müasir metodları müxtəlif ölkələrə və kulturlərə bir-biriləri ilə tez və asan qarşılıqlı fəaliyyət göstərməyə imkan verir. “İnformasiya inqilabına” rəğmən bugünkü reallıq cəmiyyətin informasiya ilə zəngin və kasıb sektorları arasında fərqi artırmasını göstərir.

XX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq bu günlərdə “İnformasiya cəmiyyəti nədir?” sualına bir çox izahlar verilmişdir. Verilən aksentlərdən bu və ya digər texnoloji, ekonomik və sosial proseslərə edilən diqqətin dərəcəsinin çox olmasına rəğmən, informasiya cəmiyyəti aşağıda qeyd edilən xarakteristikalara malik əsas konsepsiya çərçivəsində nəzərdən keçirilir. Hər şeydən qabaq, bu kompüter texnologiyasının inkişafının, informasiya və telekommunikasiya texnologiyalarının yüksək səviyyəsidir, güclü informasiya infrastrukturunun olmasıdır. Buradan da informasiya cəmiyyətinin getdikcə daha çox insanın informasiyaya çıxış imkanının artması, çoxalması kimi mühüm əlaməti qaynaqlanır. Nəhayət, informasiya cəmiyyətinin inkişafının bütün konsepsiyaları və proqramları informasiya epoxasında cəmiyyətin strateji resursu kimi – təbiət, insan və maliyyə resursları ilə müqayisə ediləcək informasiya və bilik çıxış edir.

Artıq 70-ci illərdə informasiya cəmiyyəti ideologiyası çərçivəsində cəmiyyətdə informasiya və onun ötürülməsi, saxlanması və emalının texniki-texnoloji vasitələri ilə cəmiyyətdə mövcud olan münasibətlərin bu və ya digər tərəflərinə diqqəti yönəldən, mümkün ola biləcək müxtəlif sosial, arzu edilən və ya neqativ perspektivlərini araşdıran müxtəlif istiqamətlər və tendensiyalar yaranmağa başladı.

Postsənaye cəmiyyəti konsepsiyasının müəllifi, məşhur Amerikalı sosioloq D.Bell 1980-ci ildə çap etdirdiyi “İnformasiya cəmiyyətinin sosial həddləri” əsərində postsənaye və informasiya cəmiyyəti ideyalarının konvergensiya variantını təklif etdi. D.Bellin işlətdiyi “informasiya cəmiyyəti” ifadəsi postsənaye cəmiyyəti üçün yeni ad kimi ictimai inkişafın pillələrində sənaye cəmiyyətindən sonrakı mərhələ kimi yerini göstərmir, onun sosial strukturunun əsasının – informasiya olmasını müəyyən edir. D.Bellin “Gələcək postsənaye cəmiyyəti” adlı kitabında olduğu kimi burada da elmi biliyin və onun sayəsində əldə edilən biliyin fəaliyyətinə daxil olan informasiyaya birinci dərəcəli əhəmiyyət verilir. D.Bellin izahında informasiya cəmiyyəti postsənaye cəmiyyətinin bütün əsas xüsusiyyətlərinə (ekonomika xidməti, nəzəri biliyin mərkəzi rolu, gələcəyə istiqamətlənən və bununla şərtlənən texnologiyaların idarə edilməsi, yeni intellektual texnologiyaların inkişafı) malikdir. Ancaq əgər “Gələcək postsənaye cəmiyyətində” elektron hesablama texnikası elmtutumlu sahələrdən və mürəkkəb vəzifələrin sistemli təhlili və onun nəzəriyyəsinin tətbiq edilməsi ilə həlli üçün zəruri vasitələrdən biri kimi nəzərdən keçirilərsə, “İnformasiya cəmiyyətinin sosial həddləri” əsərində elektron hesablama texnikası ilə rabitə vasitələri texnikasının konvergensiyasına böyük əhəmiyyət verilir. D.Bell hesab edir ki, “Qarşıdan gələn yüzillikdə iqtisadi və sosial həyatda biliyin istehsal üsullarında, həmçinin insanın əmək fəaliyyətinin xarakterində telekommunikasiyalara söykənən, ondan törəyən yeni sosial uklad həlledici əhəmiyyət qazanır”.

XX əsrin 70-ci illərində Yaponiyada çap olunmuş “İnformasiya cəmiyyətinin planı” kitabının müəlliflərindən biri olan İ.Masudanın kitabının nəşrindən sonra informasiya cəmiyyətinin yaponlar tərəfindən irəli sürülmüş ilkin izahı, tərfi dünya elmi ictimaiyyətinin diqqət mərkəzinə çevrildi. “İnformasiya cəmiyyəti” termininin kəşf edilməsi Tokio Texnoloji institutunun professoru Y.Hayaşinin adı ilə bağlıdır. İnformasiya cəmiyyətinin konturları keçən əsrin 60-cı illərinin sonu – 70-ci illərinin əvvəllərində yapon hökumətinə təqdim edilmiş - “Yapon informasiya cəmiyyəti: mövzular və yanaşmalar” (1969); “İnformasiya cəmiyyətinin planı” (1971); “Yapon cəmiyyətinin informasiyalaşmasına kömək siyasətinin konturları” (1969) məruzələrində öz əksini tapmışdır [3].

İnformasiya cəmiyyəti burada kompüterləşmə, insanlara etibarlı informasiya mənbələrinə çıxış imkanı verən bir proses kimi xarakterizə edilir, onları faydasız işdən azad edir, istehsalın avtomatlaşmasının yüksək səviyyəsini təmin edir. Həm də bu zaman istehsalın özü dəyişir, onun məhsulu daha çox “informasiya tutumlu” olur, bu isə onun qiymətində innovasiyanın, layihə konstruktor işlərinin və marketinqin payının artmasına səbəb olur, cəmiyyətin yaranmasının və inkişafının hərəkətverici qüvvəsi rolunu maddi məhsul deyil, informasiya məhsulu oynayır [6, s.248].

Qeyd etmək lazımdır ki, hələ XX əsrin 40-cı illərində avstraliyalı ekonomist A.Klark informasiya və xidmət cəmiyyətinin perspektivindən yazırdı, 50-ci illərdə isə amerikalı ekonomist F.Maklup öz əsərlərində informasiya ekonomikasının hücumundan danışdı.

İnformasiya cəmiyyəti konsepsiyasının yapon variantı, əsasən, Yaponiyanın inkişafının ekonomik vəzifələrinin həlli məqsədi ilə işlədilir. Bu şərtlər, müəyyən mənada, onun məhdud və təbii xarakterini müəyyən edirdi. Ancaq 70-ci illərdə informasiya cəmiyyəti ideyası ABŞ-da və Qərbi Avropa ölkələrində məşhurlaşdı və universalist ideologiya əlamətləri qazandı [5, s.129].

S.Nor və A.Minkin “Cəmiyyətin kompüterləşməsi. Fransa prezidentinə məktub” adlı kitabında informasiya cəmiyyəti və mədəniyyətində ciddi problemlər yaranan cəmiyyət kimi xarakterizə edilir. Müəlliflər əmindirlər ki, bu problemləri Bellin postsənaye yanaşması ilə başa düşmək, həll etmək mümkün deyil. Onlar hesab edirlər ki, belə yanaşmaya görə gələcəkdəki cəmiyyəti zənginlik və həyat standartlarının yaxınlığı səbəbindən milləti nəhəng kultür homogen orta sinif ətrafında birləşməyə və sosial ziddiyyətləri aradan qaldırmağa imkan verən “trankvilizion” postsənaye cəmiyyəti kimi təsəvvür etmək olar. Postsənaye yanaşması, söhbət istehsalçı və istehlakçının davranışını idarə edən informasiyadan gedəndə sərfəlidir, kommersiya fəaliyyəti sahəsindən kənara çıxan və mədəniyyət modelindən asılı olan problemlərin toqquşması zamanı bu yanaşma lazımsız olur. Təsədüfi deyil ki, S.Nor və A.Minkin adı çəkilən kitabının bir bölməsi belə adlanır: “Kompüterləşmiş cəmiyyət mədəni konfliktlərin cəmiyyəti olacaqmı?”. İnformasiya cəmiyyətinin sənaye cəmiyyətinə nisbətən sosial strukturlaşma baxımından az dəqiq və daha çox polimorf olacağını təsəvvür edən müəlliflər proqnozlaşdırırlar ki, polimorfizmin amillərindən biri müxtəlif qrupların dilin sadələşməsi, məlumat bazasının ekonomikliyi və müxtəlif elektron-vasitəçi kommunikasiya ilə az bağlı olmaayan tendensiyası olacaq. Onlar iddia edirdilər ki, informasiya cəmiyyəti müxtəlif qruplar arasında dil üstündə mübarizə cəmiyyəti olacaq.

İnformasiya cəmiyyəti ideologiyasının formalaşmasının başlanğıc mərhələsində irəli sürülən nüfuzlu sosioloji konsepsiyalar elmi-nəzəri bilik və ya həqiqi, doğru, dürüst informasiyanın dəyərini qeyd edirdilər. Kompüter və telekommunikasion texnologiyaların inkişafı ilə birlikdə onların cəmiyyətdə rolunun yüksələcəyini proqnozlaşdırırdılar. Qeyri-elmi informasiyanın əhəmiyyəti və nəticədə informasiya cəmiyyətinin formalaşmasının “elmi diskursla onun imtiyazlı statusu” arasında olan perspektivləri arasındakı bağlılıq tendensiyası güclənir [3, s.277].

Burada fransız strukturalist və poststrukturalist intellektual gələcəyinin ardıcılı olan amerikalı sosioloq M.Posterin mövqeyi maraqlıdır. Onun fikrincə, elektron-vasitəçi kommunikasiyanın adekvat sosiologiyası o halda mümkündür ki, elm digər diskurs növləri ilə bərabərhüquqlu hesab edilsin. M.Poster informasiyanı ekonomik mahiyyət kimi şərh etməyi doğru saymır və nəzəri bazanı əmtəə (mal) münasibətlərinin yayılmasını informasiya sahəsinə aid edir. M.Poster qeyd edir ki, sürətli xarmanın və informasiyanın yayılmasının asanlıqla maddi şeylər üzərində xüsusi mülkiyyətin müdafiəsi üçün yaradılmış hüquqi sistemin dayaqlarını dağıdır. O, iddia edirdi ki, hesablama texnikası və rabitə vasitələri texnikasının konvergensiyası dövründə, kommunikasiya təcrübəsinin strukturunda olan dəyişiklikləri nəzərə almadan sosial münasibətləri adekvat başa düşmək, anlamaq mümkün deyil. XX əsrin 80-ci illərində, hələ internetin milyonlarla insanın gündəlik işinə çevrilməsindən öncə, Posterin “özü-özünü modeləşdirmə” kimi informasiya modeləşdirmə imkanları barədə yazması diqqəti cəlb edir. 90-cı illərdə və sonrakı onillikdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının sürətli inkişafının yaratdığı yeni kultür fenomenləri bir çox müəlliflərin diqqət mərkəzində idi.

Müasir informasiya-kommersiya texnologiyalarının yaratdığı imkanlardan insanların xeyrinə istifadə etmək müxtəlif ölkələrin hökumətləri, regionlarda dövlətlərarası birliklərin, idarəetmə orqanları tərəfindən qəbul edilən informasiya cəmiyyətinin rəsmi strategiyasının və proqramının əsas pafosu idi. 2000-ci ildə “səkkizlərin” dövlət başçıları tərəfindən qəbul edilmiş qlobal informasiya cəmiyyətinin Okinava xartiyasında deyilir: “Bizim təsəvvürümüzdəki informasiya cəmiyyəti insanlara öz potensialını istifadə etməyə və özlərinin can atdıqları işləri reallaşdırmağa imkan verir. Bunun üçün biz elə etməliyik ki, İKT (İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları) stabil iqtisadi inkişafın təmin edilməsinə kömək edən və qarşılıqlı şəkildə bir-birini tamamlayan məqsədlərə çatmağa, ictimai rifahın yüksəlməsinə, sosial razılığı stimullaşdırmağa və demokratiyanın güclənməsi sahəsində onların potensialından tam istifadə edilməsinə, reallaşmasına, beynəlxalq sülhün və stabilliyin transparent və məsuliyyətli idarə edilməsinə xidmət etsin. Bu məqsədlərin əldə edilməsi və yaranan problemlərin həlli səmərəli milli və beynəlxalq strategiyaların hazırlanmasını tələb edir”. “İnformasiya cəmiyyəti” anlayışının Yapon versiyası 1961-ci ildə Küse Kurokava ilə Tadao Umesao arasında söhbət zamanı işlənmişdir. Sonralar bu termin Yaponiyada və ABŞ-da eyni vaxtda T. Umesao və F.Maxlupanın əsərlərində işlədilməyə başlandı. “İnformasiya cəmiyyəti” termini M.Porat, Y.Masud, T.Stouner, R.Kars və digər tanınmış müəlliflər tərəfindən inkişaf etdirilmişdir [4, s.39]. Bu nəzəriyyə əsas diqqətini informasiya texnologiyalarının inkişafına deyil, texnoloji və ya texnetren cəmiyyətlərin formalaşmasına yönəldən tədqiqatçılar tərəfindən dəstək almışdı. Hazırda müasir cəmiyyətin tək-tək əlamətlərini göstərmək üçün istifadə edilən onlarla anlayışlar mövcuddur.

1992-ci ildən başlayaraq bu termini Qərb ölkələri də işlətməyə başladılar. Məsələn üçün “milli qlobal informasiya strukturu” termini ABŞ-da Milli Elmi fondun məşhur konfransından və B.Klinton, A.Qorun məşhur məruzəsindən sonra işlədilməyə başlandı. “İnformasiya cəmiyyəti” termini Martin Banqemanın rəhbərliyi altında informasiya cəmiyyəti haqda proqramların Avropa komissiyasının ekspert qruplarının işlərində istifadə edilməyə başlandı [1].

XX əsrin sonlarında “informasiya cəmiyyəti” və “informasiyalashma” terminləri təkcə informasiya sahəsinin mütəxəssislərinin leksikonunda deyil, həm də siyasi xadimlərin, iqtisadçıların, müəllimlərin və alimlərin leksikonunda öz yerini möhkəm tutdular. Əksər hallarda bu terminlər vətəndaş cəmiyyəti (və ya ən azı onun prinsiplərinin elan edildiyi cəmiyyət) platformasında yeni evolyusiya, təkamül sıçrayışı həyata keçirməyə və növbəti, XXI əsrə informasiya cəmiyyəti olaraq və ya onun başlanğıc mərhələsi kimi daxil olmağa imkan verən informasiya texnologiyaları və telekommunikasiya vasitələrinin inkişafı ilə assosiasiya edilir.

Kompüterləşmə və informasiyalashmanın ictimai həyatın və iqtisadi fəaliyyətin müxtəlif sahələrində texnoloji və sosial nəticələrin dərinliyini və ölçülərini nəzərə alaraq, onları çox vaxt kompüter və ya informasiya inqilabları adlandırırlar. Hətta qərbin ictimai-siyasi fikri “informasiya cəmiyyəti” adlandırılan konsepsiyanın fərqli variantlarını irəli sürmüşdü. Bu variantların məqsədi elmi-texniki tərəqqinin, kompüter və informasiya inqilablarının yeni mərhələsinin yaratdığı ən yeni hadisələrin izah edilməsi idi. Qərbdə bu konsepsiyanın əhəmiyyəti və artan populyarlığının çoxalmasına bu mövzuda olan məqalələrin getdikcə artması sübut ola bilər. Qərb ictimai-siyasi fikrində müasir dövrdə bu ideya keçən əsrin 70-ci illərində postsənaye cəmiyyətinin tutduğu yeri tutur [3, s.278].

Bəzi politoloqlar və iqtisadçılar informasiya cəmiyyəti ilə postsənaye cəmiyyəti arasında dəqiq sərhəd qoymağa cəhd edirlər. Hər halda informasiya cəmiyyəti postsənaye cəmiyyəti nəzəriyyəsinə əvəz etməli olsa da, onun tərəfdarları texnokratizmin və ənənəvi futurologiyanın bir sıra mühüm normalarını təkrar edir və inkişaf etdirirlər.

Informasiyanın işlənməsi sahəsində böyük dəyişikliklərə görə ictimai münasibətlərin dəyişməsi - sivilizasiya inkişafı tarixində bir necə informasiya inqilabı baş vermişdir. Belə dəyişikliklərin nəticəsi olaraq insan cəmiyyəti yeni keyfiyyət qazanmışdı. Bu inqilabların tarixinə ötürü nəzər salmaq dediklərimizin nə dərəcədə doğru olduğunu əyani şəkildə göstərir.

Birinci inqilab tarixin ilk çağlarında yazının kəşfi bilikləri saxlamaq və gələcək nəsillərə ötürmək ilə bağlı olan böyük keyfiyyət və kəmiyyət sıçrayışına səbəb oldu.

İkinci inqilab (XVI əsrin ortası) kitab çapının kəşfi ilə bağlı idi. Bu inqilab nəticəsində informasiyanın saxlanılmasının tamamilə yeni bir üsulu yarandı. Bəşər övladı informasiyanı saxlamaq, sistemləşdirmək və yaymaq üçün yeni bir vasitə əldə etdi. Bu vasitə mənəvi və kultür dəyərlərini daha geniş kütlələrə çatdırmağa imkan verdi, cəmiyyətin, kultürün, fəaliyyətin təşkilini radikal şəkildə dəyişdi.

Üçüncü inqilab (XIX əsrin sonu) elektrikin kəşfi ilə şərtlənir, bunun sayəsində istənilən həcmdə informasiyanı operativ şəkildə istənilən həcmdə və yüksək sürətlə ötürməyə və qəbul edib saxlamağa imkan yarandı. Teleqraf, telefon, radio kəşf edildi. İnformasiya-kommunikasiya vasitələri yarandı.

Dördüncü inqilab (XX əsrin 70-ci illəri) mikroprosessor texnologiyası ixtira olundu və fərdi kompüterlər meydana çıxdı. İnformasiyanın elektrik və mexaniki vasitələri keçmişdə qaldı. Onları elektron vasitələr əvəz etdi. Bu vasitələr maşın və cihazları daha kiçik ölçüdə istehsal etməyə və proqramla idarə olunan qurğular yaratmağa imkan verdi. Dördüncü informasiya inqilabı bəşəriyyətin sənaye cəmiyyətindən informasiya cəmiyyətinə keçməsinə təkan verdi. Bu bir vaxt bəşəriyyətin aqrar cəmiyyətdən sənaye cəmiyyətinə keçidinə bənzəyirdi. Dördüncü inqilabın baş verməsinin əsas səbəbi ötən əsrin 40-cı illərində Elektron Hesablama Maşınlarının (EHM) yaranması oldu [1, s.170].

Bütövlükdə informasiya inqilabı adlandırdığımız bu dövrü üç əsas kəşf xarakterizə edir:

- informasiyanın dəyişilməsinin mexaniki və elektrik vasitələrindən elektrona keçid;
- bütün cihazların və maşınların miniatürləşməsi;
- proqramla – idarə olunan cihazların və proseslərin yaradılması [1].

Bu dövr haqda daha dəqiq təsəvvürün yaranması üçün elektron-hesablama maşınların nəsil dəyişməsi ilə tanış olmaq məqsədə uyğundur və bu məlumatları informasiyanın emalı və ötürülməsi mərhələsi ilə müqayisə etmək lazımdır.

1-ci nəsil (50-ci illərin əvvəli). Element bazası – elektron lampalardır. EHM ölçülərinin böyüklüyü, böyük həcmdə elektrik istifadə etməsi, sürətli hərəkətin azlığı, etibarlılığın aşağı olması, kodlarla proqramlaşdırma ilə fərqlənirdi.

2-ci nəsil (50-ci illərin sonları). Element bazası – yarımkeçirici elementlərdir. EHM-nin əvvəlki nəslə ilə müqayisədə bütün texniki göstəricilər (xarakteristikaları) yaxşılaşdı. Proqramlaşdırmada alqoritmik dildən istifadə edilir.

3-cü nəsil (60-cı illərin əvvəli). Element bazası – integral sxemlər, çoxtəbəqəli çap montajıdır. EHM ölçülərinin kəskin kiçildilməsi, etibarlılığın yüksəldilməsi, məhsuldarlığın çoxalması baş verir. Kənar terminallardan çıxış mümkün olur.

4-cü nəsil (70-ci illərin ortaları). Element bazası – mikroprosessorlar, böyük integral sxemlərdir. Texniki göstəricilər yaxşılaşır. Fərdi kompüterlərin kütləvi istehsalı başlayır. İnkişafın istiqaməti: yüksək məhsuldarlıqlı güclü mikroprosessorlu hesablama sistemləri, ucuz mikro EHM-nin yaradılması.

5-ci nəsil (80-cı illərin ortalarından). Hələ tam təkmil olmayan intellektual kompüterlərin istifadəsinə başlandı. Burada kompüter şəbəkəsinin fəaliyyətin bütün sahələrinə tətbiq edilməsi, məlumatların ayrılmış təhlilinin istifadəsi, kompüter informasiya texnologiyalarının hər yerdə tətbiqi baş verdi [1, s.272].

Sonuncu informasiya inqilabı nəticəsində ilk plana yeni sahə - texniki vasitələrlə, metodlarla, yeni biliklər əldə edilməsi (istehsalı) üçün texnologiya ilə bağlı olan informasiya sənayesi çıxdı. İnformasiya sənayesinin mühüm tərkib hissəsi olaraq informasiya texnologiyasının, xüsusilə, telekommunikasiyanın bütün növləri çıxış edir. Müasir informasiya texnologiyası kompüter texnologiyası (texnikası) və rabitə vasitələrinin uğurlarına əsaslanır.

Sənaye istehsalında sosial-iqtisadi və siyasi həyatın mürəkkəbləşməsi, insan fəaliyyətinin bütün sahələrindəki proseslərin dinamikasındakı dəyişilmələr bir tərəfdən biliklərə tələbatın artmasına, digər tərəfdən bu tələbatın yerinə yetirilməsi üçün yeni vasitə və üsulların yaradılmasına səbəb oldu [4, s.192].

Kompüter texnikasının və informasiya texnologiyasının sürətli inkişafı müxtəlif informasiya-dan istifadə bazasında inkişaf edən və informasiya cəmiyyəti adlanan cəmiyyətin inkişafında təkan rolunu oynadı.

Yapon alimləri hesab edirlər ki, informasiya cəmiyyətində kompüterləşmə prosesi insanlara etibarlı informasiya mənbələrinə çıxışı təmin edəcək, onları faydasız işdən azad edəcək, istehsal və sosial sahələrdə informasiyanın təhlilinin yüksək səviyyədə avtomatlaşmasını təmin edəcək. Cəmiyyətin inkişafının hərəkətverici qüvvəsi maddi məhsulların deyil, informasiyanın istehsalı təşkil etməlidir. Maddi məhsul informasiya baxımından daha kiçik (yığcam) olacaq, bu isə onun qiymətində yeniliklərin, dizaynın və marketinqin payının artmasına səbəb olur [3, s.129].

İnformasiya cəmiyyətinin maddi və texnoloji bazası rolunu kompüter texnikası və kompüter şəbəkəsi, informasiya texnologiyası, telekommunikasiya rabitəsinin oynadığı müxtəlif sistemlər oynayır.

İnformasiya cəmiyyətində işləyənlərin əksəriyyəti informasiyanın, xüsusilə də, onun ali forması olan biliyin istehsalı, qorunması (saxlanması), təhlili və reallaşması ilə məşğul olur. İnsanların işi başlıca olaraq informasiyanın təhlilində (emalında) cəmləşir, maddi istehsal və enerji istehsalı isə maşınlarla həvalə edilir.

İnformasiya cəmiyyətinə keçid dövründə informasiyanı kompüter və telekommunikasiya informasiya texnologiyaları bazasında təhlil edən yeni sənaye yaranır.

Y.Martin hesab edir ki, informasiya cəmiyyəti adı altında ilk əvvəl Qərbdə yaranan “inkişaf etmiş postsənaye cəmiyyəti” başa düşülür. O, hesab edir ki, informasiya cəmiyyətini XX əsrin 60-70-ci illərində postsənaye cəmiyyətinin formalaşdığı ölkələrdə - Yaponiya, ABŞ və Qərbi Avropada öz təsdiqini tapması təsadüfi deyil. Y.Martin informasiya cəmiyyətinin əsas xarakteristikası kimi aşağıdakı kriteriyaları göstərir:

- Texnoloji sahədə: əsas amil – istehsalda, idarələrdə, təhsil sistemində və məişətdə geniş şəkildə informasiya texnologiyaları tətbiq edilir;
- Sosial sahədə: informasiya həyatın keyfiyyətinin dəyişməsinin vacib stimulyatoru rolunda çıxış edir, “informasiya şüuru” informasiyaya geniş çıxış olanda formalaşır və möhkəmlənir;
- İqtisadi sahədə: informasiya iqtisadiyyatda resursun, xidmətin, əlavə dəyərin və məşğulluğun mənbəyi kimi çıxış edir;
- Siyasi sahədə: informasiya azadlığı, əhəlinin fərqli sinifləri və təbəqələri arasında konsensusun və iştirakın artması ilə xarakterizə olunan siyasi proseslərə səbəb olur;
- Mədəniyyət sahəsində: informasiyanın mədəni dəyərlərinin ayrıca fərdin və bütöv cəmiyyətin maraqlarında informasiya dəyərlərinin təsdiqinə kömək vasitəsi kimi qəbul edilməsi baş verir [2, s.118].

Bu zaman Martin kommunikasiyanın “informasiya cəmiyyətinin əsas elementi” olması haqda fikri xüsusi qeyd edir. Y.Martin qeyd edir ki, informasiya cəmiyyətindən danışarkən, onu hərfi mənada başa düşmək yox, müasir qərb cəmiyyətində oriyentir, dəyişmə tendensiyası kimi qəbul etmək, nəzərdə tutmaq lazımdır. Onun sözlərinə görə bu model gələcəyə istiqamətlənib, amma artıq indi bəzi inkişaf etmiş ölkələrdə informasiya texnologiyalarının səbəb olduğu və informasiya cəmiyyətinin konsepsiyasını təsdiq edən dəyişikliklərin adını çəkmək olar [2, s.117].

Y.Martin informasiya cəmiyyətləri ilə bağlı aşağıdakı dəyişiklikləri sadalayır:

- iqtisadiyyatda, xüsusilə də işçi qüvvəsinin paylanması sahəsində olan struktur dəyişiklikləri; informasiyanın və informasiya texnologiyalarının vacibliyinin güclənməsi;
- kompüter savadlılığının zəruriliyinin başa düşülməsinin çoxalması;
- kompüterlərin və informasiya texnologiyalarının geniş yayılması;
- cəmiyyətin və təhsilin kompüterləşməsinin və informasiyalaşmasının inkişafı;
- kompüter mikroelektron texnologiyaların və telekommunikasiyaların inkişafının hökumət tərəfindən dəstəklənməsi;
- kompüter viruslarının və zərərli proqramların bütün dünyada geniş yayılması.

Y.Martin hesab edir ki, bu dəyişilmələrin işığında “informasiya cəmiyyətini həyatın keyfiyyəti, həmçinin sosial dəyişilmələrin və ekonomik inkişafın perspektivlərinin informasiyadan və onun istifadəsindən artan dərəcədə asılı olan cəmiyyət kimi qeyd etmək olar”. Belə cəmiyyətlərdə həyat standartları, əmək və istirahət formaları, təhsil sistemi və bazar informasiya və bazar sahəsindəki uğurlardan əhəmiyyətli dərəcədə asılı olur” [2, s.116].

Informasiya cəmiyyəti haqda geniş və detallı konsepsiyayı yuxarıda informasiya cəmiyyəti haqda fikirləri ilə tanış olduğumuz Amerikalı tədqiqatçı D.Bell (onun 60-70-ci illərdə hazırladığı postsənaye cəmiyyəti haqqındakı nəzəriyyə bütövlükdə bura daxildir) təklif edir. D.Bell iddia edir ki, “yeni yüzillikdə iqtisadi və sosial həyat üçün, biliyin istehsal üsulları üçün, həmçinin insanın əmək fəaliyyətinin xarakteri üçün telekommunikasiyaya əsaslanan yeni ukladın yaranması həlledici əhəmiyyət qazanır. Kompüterin mərkəzi rol oynadığı informasiya və biliyin təşkili və təhlilindəki inqilab postsənaye cəmiyyətinin formalaşması ilə eyni vaxtda baş verir”. D.Bell eyni zamanda qeyd edir ki, bu inqilabı başa düşmək üçün postsənaye cəmiyyətinin üç aspektini bilmək olduqca vacibdir. Burada sənaye cəmiyyətindən xidmət cəmiyyətinə keçid, texnoloji yeniliklərin və yeni “texniki texnologiyaların” sistemli analizinin həlledici vasitəsinə çevrilməsini reallaşdırmaq, kodlaşdırılmış elmi biliyin müəyyən edici əhəmiyyəti və qərar qəbul edilməsi nəzəriyyəsi nəzərdə tutulur.

Yüz minlərlə və hətta milyonlarla insanın fəaliyyətinin koordinasiya edilməsinin tələb edildiyi böyük təşkilatlar kompleksinin və istehsal sistemlərinin idarə edilməsinin mümkün olması keyfiyyətə yeni hal oldu.

Hazırda ayrı-ayrı insanların, qrupların, kollektivlərin və təşkilatların fəaliyyəti onların informasiyalı olmaları və malik olduqları informasiyadan səmərəli istifadə qabiliyyətindən getdikcə daha çox asılı olmağa başlayıb. İndi hər hansı işi görməzdən qabaq informasiya toplamaq və təhlil etmək, onu başa düşmək və analiz etmək üçün böyük iş görmək lazım gəlir. İstənilən sahədə rəasional qərarlar qəbul etmək üçün böyük həcmdə informasiyanı təhlil etmək tələb olunur, bu isə çox vaxt xüsusi texniki vasitələr cəlb etmədən mümkün olmur [1, s.163].

Informasiyanın həcmnin artması XX əsrin ortalarında, xüsusilə, aydın görünməyə başladı. Sə kimi gələn informasiya axını insanın üzərinə tökülərək, bu informasiyanı tam şəkildə qəbul etməyə imkan vermirdi. Hər gün gələn informasiya axınında baş çıxarmaq getdikcə çətinləşirdi. Çox vaxt əvvəl olan informasiyanı tapmaq o qədər çətin olur ki, yeni maddi və ya intellektual məhsul yaratmaq ondan asan olur. Bunun nəticəsində informasiya böhranı yaranır [3, s.125].

Dünyada nəhəng informasiya potensialı yaranıb, toplanıb, amma insanlar öz imkanlarının məhdudluğu səbəbindən ondan tam həcmdə istifadə edə bilmirdilər. İnformasiya böhranı cəmiyyət qarşısında yaranmış vəziyyətdən çıxış yolları axtarmaq zərurəti qoydu. Fəaliyyətin müxtəlif sahələrinə EHM-nin, informasiyanın təhlilinin (emalının) və ötürülməsinin müasir vasitələrinin tətbiqi sənaye inkişafı mərhələsində olan bəşər cəmiyyətinin inkişafında informasiyalaşma adlanan yeni təkamül prosesinin başlanmasına səbəb oldu.

Cəmiyyətin informasiyalaşması – vətəndaşların, dövlət hakimiyyəti orqanlarının, yerli özünüidarəetmə orqanlarının, təşkilatların, ictimai birliklərin informasiyaya olan tələblərinin ödənilməsi və hədudlarının reallaşması üçün optimal şəraitin yaradılmasının sosial-iqtisadi və elmi-texniki prosesinin informasiya resurslarının formalaşması və istifadəsi əsasında təşkil edilməsidir.

Müasir maddi istehsal və digər fəaliyyət sahələrinin getdikcə daha çox informasiya dəstəyinə, nəhəng miqdarda informasiyanın təhlil edilməsinə ehtiyacı var. İstənilən informasiyanın təhlili üçün universal texniki vasitə kompüterdir. Kompüter insanın və bütövlükdə cəmiyyətin intellektual imkanlarını gücləndirmək rolunu oynayır, kompüterlərdən istifadə edən kommunikasiya vasitələri isə rabitəyə və informasiyanı ötürməyə xidmət edir. Kompüterin kəşfi və inkişaf etməsi cəmiyyətin informasiyalaşması prosesinin tərkib hissəsidir [4, s.190].

Cəmiyyətin kompüterləşməsində informasiyanın təhlilinin nəticələrinin operativ şəkildə əldə edilməsini və onun yığılmasında əsas diqqət kompüterin texniki bazasının inkişafına və tətbiq edilməsinə verilir.

Cəmiyyətin informasiyalaşmasında əsas diqqət insan fəaliyyətinin bütün sahələrində həqiqi, tam (hər şeyi əhatə edən) və öz müasiri olan biliyin hərtərəfli istifadəsini təmin edən kompleks tədbirlərə (işlərə) yetirilir.

Beləliklə, dediklərimizdən aydın olur ki, “cəmiyyətin informasiyalaşması” anlayışı “cəmiyyətin kompüterləşməsi” anlayışına nisbətən daha genişdir və öz tələblərinin təmin edilməsi üçün informasiyaya malik olmağa yönəlib. “Cəmiyyətin informasiyalaşması” anlayışında əsas aksent texniki vasitələrə deyil, mahiyyətə və sosial-texniki tərəqqinin məqsədlərinə verilməlidir. Bununla da kompüterin cəmiyyətin informasiyalaşması prosesinin əsas texniki tərkib hissəsi olması öz təsdiqini tapır.

Hazırda dünyanın bütün ölkələri bu və ya digər dərəcədə informasiyalaşmanı həyata keçirir. İnformasiyalaşma proqramının uğurla reallaşması üçün bütün dünya birliyi üçün aşağıda göstərdiyimiz vahid prinsiplərə əməl etmək arzu edilir:

- ilk olaraq ölkənin ancaq iqtisadi inkişafını prioritet olaraq təmin etməkdən imtina edilməsi;
- ağır sənayeyə əsaslanan iqtisadi strukturun elmtutumlu sahələrə əsaslanan struktur ilə əvəz edilməsi;
- informasiya sektorunun prioritet xarakter olmasının, uğurlu iqtisadi inkişafın əsasının milli iqtisadiyyat olmasının qəbul edilməsi;
- informasiyalaşmaya istər dövlət, istərsə də özəl maliyyə vasitələrinin cəlb edilməsi;
- kommunikasiya və informasiyanın təhlili şərtlərinin yüngülləşməsi (sadələşməsi) hesabına ölkənin və onun vətəndaşlarının rifah halının inkişafının yüksəlməsinin informasiyalaşmanın başlıca məqsədi olduğunun elan edilməsi [1].

İnformasiyalaşma prosesinin nəticəsi maddi obyektlərlə deyil, simvollarla, ideyalarla, obrazlarla, intellektlə, biliklə manipulyasiya edilən informasiya cəmiyyətinin yaranmasıdır.

İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasına təsir edən amillərdən biri dünya (internet) şəbəkəsidir. Belə ki, yüksək informasiyaya əsaslanan müasir cəmiyyətdə şəxsiyyət hansı coğrafi məkanda yaşamasından asılı olmayaraq internet vasitəsilə istənilən dövlətdən qısa müddət ərzində dolğun və səhih informasiya ala bilər.

Internet bu gün təkcə informasiya mübadiləsi məkanı deyil, həmçinin dövlət idarəçiliyi, təhsil, səhiyyə, biznes, bank və digər sahələri əhatə edən, yeni dəyərlər yaradan mühitdir.

İnsan azadlıqlarının qorunması müasir internet şəbəkəsinin vacib fəaliyyət istiqamətlərindən biridir. Internet mediasının inkişafı, internetdə fikir və söz azadlığı, sosial şəbəkələrin genişlənməsi, hökumətin açıq və şəffaf fəaliyyətinin təmin olunması, vətəndaşların idarəçilik proseslərinə cəlb edilməsi global şəbəkənin insanlara verdiyi yeni imkanlardır.

Azərbaycanda həm İKT-nin, həm də internetin inkişafına xüsusi diqqət yetirilir, ölkəmizdə internet, radio və internet-televiziya proqramları, elektron qəzet və jurnallar, xarici və daxili sosial şəbəkələr geniş yayılıb. Bu gün Azərbaycanda internetin yayılması 65% təşkil edir. Bunun 30% geniş zolaqlıdır.

Bütövlükdə bəşəriyyətə diqqət yetirsək, hazırda bəşəriyyət sənaye cəmiyyətindən informasiya cəmiyyətinə keçid dövrünü yaşayır. Hər bir ölkə üçün inkişafın sənaye dövründən informasiya dövrünə bu keçidin hərəkət sürəti cəmiyyətin informasiyalaşma dərəcəsi ilə müəyyən edilir.

İnformasiya cəmiyyəti qurulmasına ən yaxın olan ölkələr içərisində inkişaf etmiş informasiya sənayesi olan ölkələr, məsələn, ABŞ, Yaponiya, İngiltərə, Almaniya və digər Qərbi Avropa ölkələrini aid etmək olar. Bu ölkələrdə artıq xeyli vaxtdır ki, dövlət siyasətinin informasiya sənayesində informasiyalara investisiya və kömək etmə, kompüter sistemlərinin və telekommunikasiyaların inkişafına kömək etmə istiqaməti mövcuddur.

Açar sözlər: informasiya cəmiyyəti, kompüter, informasiyalaşma, bilik cəmiyyəti, postsənaye cəmiyyəti

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Декларация принципов. Построение информационного общества – глобальная задача в новом тысячелетии. Женева: 2013. <http://www.Ifapcom.ru/ru/news/387>.
2. Мартин У.Дж. Информационное общество // Теория и практика общественно-научной информации. Ежеквартальник / АН СССР. ИНИОН. М.: 1990, №3, с. 115-123.
3. Masuda Y. The information Society as Post-industrial Society. Tokio: 1981, p. 146-154.
4. Naisbitt F. Megatrends: The New Directions Transforming Our Lives. N.Y.: 1982
5. Toffler A. Power Shift: Knowledge. Wealth and Violence at the Edge of the 21 st Century. N.Y.: Bantam Books, 1990, 7 p.
6. Уэбстер Ф. Теории информационного общества. Перевод с англ. М.В.Аранова, Н.В.Малыхиной. М.: Аспект Пресс, 2004, 400 с.

Зохраб Магеррамов

**ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО И ЗНАНИЕ
В ПОСТИНДУСТРИАЛЬНЫЙ ПЕРИОД**

Резюме

Говоря об информационном обществе, необходимо осознать это не в буквальном смысле, а как направление, тенденция изменений в современном обществе. В статье показывается, что информационное общество является новым этапом в развитии цивилизации, где информация и знание является основным продуктом. Отличительными чертами информационного общества является свободный доступ к источникам информации, способность производить для необходимой жизнедеятельности общества, а также обеспечение использования этих информационных гражданами.

Ключевые слова: информационное общество, компьютер, информатизация, общество знания, постиндустриальное общество

Sohrab Maharramov

**INFORMATION SOCIETY AND KNOWLEDGE
IN THE POSTINDUSTRIAL PERIOD**

Summary

Speaking about the information society, it is necessary to understand it not in the literal sense, but as the direction and the trend of changes in modern society. The article shows that the information society is a new stage in the development of civilization, where the information and knowledge are the main product of the production. Distinctive features of the information society are a free access to the sources of information, the ability to produce everything necessary for the life and ensuring the use of information by citizens.

Keywords: information society, computer, informatization, knowledge society, postindustrial society